



**BUXORO
AGRO KLASTER**



QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr



Buxoro – 2021

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT VA TURIZM FAKULTETI
“IQTISODIYOT” KAFEDRASI

QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI
SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION
YONDASHUVLAR
Respublika ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLAR TO‘PLAMI
2021 yil 30 noyabr

"ФОРМИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ КЛАСТЕРОВ В
СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ЭКСПЕРИМЕНТЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ"
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Республиканской научно-практической конференции
30 ноября 2021 года

«Durdona» nashriyoti
Buxoro – 2021

УДК: 631.1:339.13(575.1)

Qishloq xo'jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yondashuvlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2021 yil 30 noyabr: - Buxoro : "Sadridin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2021.-272 b.

Dasturiy qo'mita: i.f.d. prof., O.X. Xamidov, DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.d. prof, B.N. Navro'z-Zoda, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, i.f.n., dots., A.T. Jo'rayev, i.f.n., dots., N.S. Ibragimov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov

Tashkiliy qo'mita: DSc, dots, O.S. Qahhorov, i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev i.f.n., dots. M.A. Oripov, O',U, Rashidov, t.f.n. dots. G.Z. Zaripov, i.f.n.,dots., D.Sh. Yavmutov, katta o'qituvchilar: S.S. Davlatov, A.D. Qudratov, N.F. Odinayeva.

“Qishloq xo'jaligida klaster tizimini rivojlantirish: tajribalar, natijalar va innovatsion yunalishlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani to'plamiga yetakchi olimlar, professor-o'qituvchilar, katta ilmiy xodim-izlanuvchilar, mustaqil izlanuvchilar ilmiy tadqiqot ishlari doirasida ilmiy maqolalari va ma'ruza tezislari kiritilgan. Mazkur anjuman qishloq xo'jaligida klasterni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, klasterlar faoliyatini tashkil qilish va rivojlantirishning huquqiy – me'yoriy asoslarini takomillashtirish, Klaster tizimida fermer xo'jaliklarini samarali va barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash yo'llarini aniqlash maqsadida Buxoro davlat universitetining Iqtisodiyot va turizm fakulteti “Iqtisodiyot” kafedrasida anjuman materiallari to'planib nashr etilgan.

To'plam i.f.f.d. PhD, A.J. Abdulloyev umumiy tahriri ostida chop etildi.

To'plam Buxoro davlat universiteti ilmiy-texnikaviy kengashi tomonidan chop etishga tavsiya etilgan.

Taqrizchilar:

1. Azimov B – Buxoro muxandislik texnologiya instituti dotsenti, i.f.n.
2. Xo'jaqulov X.D. – Toshkent moliya instituti professori, i.f.d.

Mazkur to'plamga kiritilgan ilmiy ishlar va g'oyalar mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar, sanalarning aniqligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning shaxsan o'zlari mas'uldirlar.

ташқи муҳитнинг салбий таъсирини юмшатиш, даврий ривожланишнинг келажакдаги муаммолари ва қонуниятларини ҳисобга олган ҳолда корхонанинг ички ташкилий, технологик, кадрлар таркибини изчил ва мақсадли оптималлаштиришга имкон беради.

Аграр соҳада ҳаёт цикли модели асосида инсон капиталини ривожланишини бошқариш механизмини амалга ошириш стратегик бошқариш принципларига (хусусан, форсайт-технологияси)га асосланган ҳамда “мақсадлар дарахти”, экстраполяция ва эксперт баҳолаш усуллари ташкилот ичидаги ўзгаришларни бошқариш воситаси сифатида қўллашни ўз ичига олади. Механизмдан фойдаланиш экологик талабларнинг ўзгаришига мувофиқ қишлоқ хўжалигини ривожлантириш бўйича бошқарув қарорларини оқилона танлашга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

- [1] Жаҳон банкининг инсон тараққиёти тўғрисидаги 2020 йил ҳисоботи. <https://strategy.uz/index>.
- [2] Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>.
- [3] Муаллиф тадқиқотлари асосида ишлаб чиқилди.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ

Давлатов Сухроб Сайитжонович

Бухоро Давлат университети катта ўқитувчиси

Жаҳон хўжалигининг глобаллашуви шароитида қишлоқ хўжалигидаги рақобат ҳар доим ҳам маҳаллий бозорларда ўз ўрнини эгаллаш ва мустақамлаш учун курашни англамайди. Қишлоқ хўжалигида фаолият юритувчи хўжалик субъектлари ўртасидаги ўзаро рақобат курашида асосан бошқа минтақаларда, жумладан қулай шарт-шароитлар яратилган, ернинг унумдорлиги юқори бўлган, ишчи кучи нисбатан арзон ва сув таъминотида муаммо бўлмаган ҳудудлардаги нисбатан арзон таннархдаги қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқарувчилар рақобат устунлигига эга бўладилар. Бу турдаги рақобат курашида устун келиш жуда қийин бўлиб, аксарият ҳолатларда рақобат устунлигига эга бўлишнинг имконияти бўлмайди. Шунингдек, айрим ҳолатларда қишлоқ хўжалиги субъектлари саноат тармоқлари субъектларидан фарқли ўлароқ, ўз хўжаликларини жойлаштириш учун ҳудудларни танлаш имкониятига эга бўлмайдилар. Бу эса аграр соҳа тармоқларида айрим хўжалик юритувчи субъектларнинг қулай ҳудуддан тегишли майдонга эга бўлганликлари ҳисобига рақобат курашида монополистик устунликка эга бўлишларини таъминлайди.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг “мукамал рақобат” шароитида хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида бирон бир рақобат устунлигига эга бўлган фермер хўжалигининг мавжудлиги, бошқаларнинг рақобатбардошлик кўрсаткичини ташқи таъсир ҳисобига заифлашишига олиб келади. Бозор иқтисодиёти муносабатларининг тобора ривожланиб бориши аграр соҳада фаолият юритаётган иқтисодий субъектлар ўртасидаги рақобат курашини горизонтал шаклини бир мунча заифлаштирган ҳолда, вертикал рақобат муносабатларини жадал ривожланишига олиб келди. Аграр соҳадаги рақобат курашининг яна бир ўзига хос жиҳати қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари маркетингини монополлаштириш хусусиятига эга эканлигида ўз аксини топади. Шунингдек, бир ҳудудда жойлашган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи иқтисодий субъектлар ўзаро интеграцион муносабатларга киришиш орқали ҳудудлараро ёки мамлакатлараро рақобатга киришган ҳолда, вертикал рақобат курашига киришадилар. Ушбу ҳолат маълум бир ҳудуд ичидаги ўзаро рақобат курашини интенсивлигини бироз сусайтирган ҳолда, ҳудудий кооперативлар ўртасидаги рақобатнинг ривожланишига олиб келади.

Иқтисодий адабиётда қишлоқ хўжалиги соҳасида рақобатнинг ўзига хос хусусиятларини белгиловчи бир қатор ҳолатлар мавжуд. Хусусан, “нарх қайчиси” ҳолати рақобатга киришувчи хўжалик субъектларининг молиявий ҳолатига салбий таъсир кўрсатувчи ҳолатлардан бири бўлиб, баъзи вазиятларда ишлаб чиқарувчилар қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш учун сарфлаган харажатларини тўлиқ қоплаш имкониятидан маҳрум бўладилар. Шунингдек, фермер хўжаликларида юқори маҳсулдорликка эришиш учун фақатгина меҳнат унумдорлигини ошириш ва ишлаб чиқариш жараёнларини технологик жиҳатдан такомиллаштириш талаб этилади. Фермер хўжаликларида ишлаб чиқариш жараёнларига турли комбайнлар, кўпфункционали тракторлар ва шу каби бошқа техникаларнинг жалб этилиши улар томонидан маҳсулот етиштириш сарф-ҳаражатларини минималлаштириш, ишлаб чиқариш ҳажми ва самарадорлигини ошириш учун хизмат қилади. Шунингдек, ушбу техник қуролланиш қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини, айниқса, ўсимликларни етиштириш, экинларни экиш ва ҳосилни йиғиш мавсумидаги меҳнат унумдорлигини орттиришга бевосита таъсир кўрсатади.¹

Давлат томонидан амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳот чора-тадбирлари орқали қишлоқ хўжалиги корхоналарининг рақобатбардошлигини оширишда иқтисодий дастаклар бевосита ишлаб чиқарилаётган маҳсулот таклифини рағбатлантиришга қаратилганлиги билан характерланади. Шунингдек, иқтисодий дастакларнинг самарали амал қилишига қуйидаги омиллар ўз таъсирини ўтказди:²

- ички бозор сиғимкорлигининг чекланганлиги. Бунда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи субъект томонидан етиштирилган маҳсулотларни бошқа мамлакатларга экспорт қилиш, уларни ташиш ва сақлаш бўйича давлат томонидан етарли шарт-шароитларни яратилганлиги;

- маҳсулот етиштириш (ёки ишлаб чиқариш) харажатлари ҳажми. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш жараёнларини техник ва технологик жиҳатдан замонавий қуроллантириш орқали маҳсулот таннархини пасайтиришга эришишни давлат томонидан рағбатлантириш зарурияти;

- дастлабки харажатлар. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича янги хўжалик субъектларини очиш, уларнинг фаолиятини ривожлантиришнинг илк босқичларида уларни молиявий ресурслар билан таъминланганлиги ва давлат томонидан қўллаб-қувватланиши;

- давлатнинг иқтисодий сиёсати. Бунда давлат томонидан қишлоқ хўжалиги соҳасида қўлланилаётган протекционизм сиёсати, аграр соҳа тармоқларини молиявий қўллаб-қувватлаш, уларга яратилаётган шарт-шароитлар, соҳага давлат кафолати остида жалб этилаётган инвестициялар, аграр соҳада банд бўлган ёлланма ишчиларни ижтимоий ҳимоя қилинганлик ҳолатлари инобатга олинади;

- маҳсулотни тўлиқ ҳажмда сотиш (ёки реализация қилиш) имконияти.

Қишлоқ хўжалигининг рақобатбардошлик даражасини оширишга давлат томонидан таъсир кўрсатишнинг иккинчи дастаги ҳуқуқий дастак ҳисобланиб, унга қуйидаги омиллар таъсир кўрсатади:³

- бошқарув. Бунда мамлакатда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи корхоналар бошқарувининг анъанавий ёки инновацион шаклда ташкил этилганлиги назарда тутилади. Анъанавий бошқарувга асосланган иқтисодий субъектларда ишлаб чиқариш жараёнларида асосан инсонларнинг меҳнатида кенг фойдаланилса, инновацион бошқарувда илф-фан ютуқларини ишлаб чиқариш жараёнларига кенг татбиқ этган ҳолда, техник ва технологик жиҳатдан қуролланишга устуворлик қаратилади;

¹ Захаров А.Н. Экономическая сущность и механизмы повышения конкурентоспособности предприятия: [мировой опыт]/ А. Н. Захаров // Внешнеэкономический бюллетень. - 2004. - N 4. - С. 11-20.

² Каучуков Р., Савка А. Механизм государственного регулирования цен в аграрном секторе развитых стран. Экономист №6 2001. С. 24-25

³ Каучуков Р., Савка А. Механизм государственного регулирования цен в аграрном секторе развитых стран. Экономист №6 2001. С. 25-26.

- қонунчилик. Бунда аграр соҳада хўжалик фаолияти юритишга оид яратилган шарт-шароитлар, хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва уларнинг мажбуриятлари бўйича мамлакатда амал қилаётган меъёрий-ҳуқуқий асослар назарда тутилади;

- криминоген омиллар. Аграр соҳа маҳсулотларини етиштириш, уларни сотиш, яратилаётган имкониятлардан фойдаланиш бўйича айрим хўжалик субъектларига асоссиз равишда (таниш билишчилик, коррупция асосида) имтиёзларнинг ажратилиши, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари контрабандаси ва шу каби қонунларнинг бузилиши ҳолатлари назарда тутилади. Амалиётда криминал омиллар ҳисобига айрим қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи субъектлар рақобат устунлигига эга бўлишга интилиши ҳолатлари учраб туради.

Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини оширишга давлат томонидан таъсир кўрсатишнинг ташкилий дастакларининг самарали амал қилишига қуйидаги омиллар таъсир кўрсатади:¹

- бозор инфратузилмасининг ривожланганлик ҳолати. Бунда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларни ишлаб чиқариш (етиштириш), жумладан, экинларни экиш, уларни парвариш қилиш, ҳосилни йиғиб олиш, маҳсулотларни етказиб бериш ва узоқ муддат сақлаш, шунингдек, етиштирилган маҳсулотларни тўлиқ сотиш имконини берувчи интитуционал бирлашмалар, логистик марказлар, техник хизмат кўрсатувчи ташкилотлар ва шу каби бошқа турдаги корхоналар фаолиятининг йўлга қўйилганлиги назарда тутилади;

- аграр соҳа тармоқларининг интеграцион стратегияси. Бунда мамлакат қишлоқ хўжалиги тармоқларини узоқ муддатли даврда рақобатбардошлиги кўрсаткичини оширишда агросаноат кластерларини ташкил этиш назарда тутилади. агросаноат кластерлари бугунги кунда қишлоқ хўжалигига сарфланаётган инвестицион лойиҳаларнинг самарадорлигини оширишга хизмат қилмоқда.

Амалга оширилган таҳлиллар натижалари кўрсатишича, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари рақобатбардошлиги рақобатчиларга нисбатан ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг нарх ва сифат жиҳатдан жозибадорлиги ва харидоргирлиги билан тавсифланади. Фикримизча, қишлоқ хўжалиги тармоқларида фаолият юритаётган иқтисодий субъектларнинг рақобатбардошлиги даражасини комплекс таҳлил қилишда улар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг нарх ва сифат кўрсаткичлари билан бир қаторда ишлаб чиқариш ҳажми, маҳсулотларни етказиб бериш шартлари, уларни сақлаш шарт-шароитлари каби омилларни ҳам инобатга олиш зарур деб ҳисоблаймиз. Ушбу омиллар аграр соҳа тармоқларида хўжалик фаолияти юритувчи субъектларнинг ўзаро рақобат устунликларига эришишини таъминлайди. Шунингдек, ушбу омиллар ҳисобига рақобатбардошлик даражасини баҳолаш орқали хўжалик юритувчи субъектлар ишлаб

Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини тушунчаси иқтисодий категория сифатида кўпдаражали характерга эга бўлган ҳолда, мураккаб таркибий тузилишли тушунча ҳисобланиб, унинг ташкилий ва функционал даражалари ўзаро фарқланади (1-жадвалга қarang). Ташкилий даражадаги рақобатбардошлик қишлоқ хўжалигининг мамлакат, тармоқ, тармоқлараро, қишлоқ хўжалиги фаолияти юритувчи иқтисодий субъектлар ва маҳсулот даражасидаги рақобатбардошлик кўрсаткичини англатади. Функционал даражадаги рақобатбардошлик даражаси эса қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини ошириш механизмининг амал қилишининг турли даражаларидаги, хусусан, рақобатбардошлик даражасига таъсир кўрсатувчи омиллар, маҳсулот ишлаб чиқариш (етиштириш) омилларининг детерминанти ва омиллар детерминантларининг амал қилиш шароитидаги рақобатбардошлик даражаларидан ташкил топади.

¹ Ўша манба

Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлиги даражалари¹

Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлиги даражаси ва унинг гуруҳланиши	
Ташкилий даражада	Функционал даражада
Мамлакат қишлоқ хўжалигининг рақобатбардошлиги	Қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқариш омиллари даражасидаги рақобатбардошлиги
Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлиги	Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши омилларининг детерминанти даражасидаги рақобатбардошлиги
Қишлоқ хўжалиги тармоқларининг рақобатбардошлиги	
Қишлоқ хўжалиги тармоқларида фаолият юритувчи иқтисодий субъектлар рақобатбардошлиги	Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш омиллари детерминантларининг амал қилиши шароитидаги рақобатбардошлик даражаси
Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари рақобатбардошлиги	

Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини оширишда унга таъсир кўрсатувчи ички ва ташқи омилларни ҳам инобатга олиш зарур бўлади. Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлиги даражасини оширишга таъсир кўрсатувчи ички омиллар қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин:

- ишлаб чиқариш омиллари билан таъминланганлик даражаси;
- ишлаб чиқариш жараёнларининг техник ва технологик жиҳатдан қуролланганлиги;
- меҳнат ресурсларининг салоҳияти.

Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини оширишга ташқи омилларнинг таъсири ички омилларга нисбатан сезиларли таъсир ўтказган ҳолда улар бозор, ташкилий, сиёсий ва географик омиллар гуруҳларига ажратилади. Қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини оширишга таъсир кўрсатувчи ташқи омилларнинг бу тардаги гуруҳланиши рақобат устунлигини тизимли таҳлил қилиш асосида аграр соҳа тармоқларининг самарали фаолият юритиши учун замин яратади.

Амалга оширилган тадқиқотларимиз натижаларига таянган ҳолда айтиш мумкинки, мамлакат қишлоқ хўжалиги рақобатбардошлигини ошириш узоқ муддатли истиқболда миллий озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, жумладан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ҳажмини ошириш ва сифатини такомиллаштириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Захаров А.Н. Экономическая сущность и механизмы повышения конкурентоспособности предприятия: [мировой опыт]/ А. Н. Захаров // Внешнеэкономический бюллетень. - 2004. - № 4. - С. 11-20.

2. Каучуков Р., Савка А. Механизм государственного регулирования цен в аграрном секторе развитых стран. Экономист №6 2001. С. 24-25

3. Качанов М.А. Экономические отношения в системе производственного обслуживания сельского хозяйства. - М.: ВНИЭТУСХ, 1998. - 226 с. (с. 30)

4. Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий и фермерской деятельности в странах переходного периода / Под ред. П. Тиллака и В. Зиновчука. Труды ИАМО; Вып. 7, 2000. С. 35-42

5. Магомедов М.Д., Алексейчева Е.Ю. Способы оценки конкурентного потенциала предприятия и условия его повышения / М.Д. Магомедов, Е.Ю. Алексейчева // Экономические проблемы хранения и переработки сельхозпродукции. - 2001. - № 7. - С. 23-25.

¹ Качанов М.А. Экономические отношения в системе производственного обслуживания сельского хозяйства. - М.: ВНИЭТУСХ, 1998. - 226 с. (с. 30); Конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий и фермерской деятельности в странах переходного периода / Под ред. П. Тиллака и В. Зиновчука. Труды ИАМО; Вып. 7, 2000. С. 35-42; Магомедов М.Д., Алексейчева Е.Ю. Способы оценки конкурентного потенциала предприятия и условия его повышения / М.Д. Магомедов, Е.Ю. Алексейчева // Экономические проблемы хранения и переработки сельхозпродукции. - 2001. - № 7. - С. 23-25. Маълумотлари асосида тузилган

II ШЎБА. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ИХТИСОСЛАШГАН КЛАСТЕРЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ҲОЛАТИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ... 61

Бозорбоева Зарнигор Гулмирза қизи. ҒАЛЛАЧИЛИК КЛАСТЕРИ ТИЗИМИДА ХАРАЖАТЛАР ҲИСОБИНИНГ ТАШКИЛИЙ –УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61
Д.Ш.Явмутов. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК КЛАСТЕРЛАРИ – ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ШАКЛИ СИФАТИДА	63
Hamroyev Halim Roziqovich. O‘ZBEKISTONDA KLASTERLASH SIYOSATINING ASOSIY MAQSAD VA VAZIFALARI.....	65
A.J.Abdulloev. QISHLOQ XUJALIGIDA KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVASION OMILLARI.....	67
Бобожонов Дилшод Маҳмудович. БУХОРО ВИЛОЯТИДА ПАХТА-ТЎҚИМАЧИЛИК КЛАСТЕРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
Амиркулов Шухрат Олимович. АГРАР СОҲАДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ШАКЛЛАНИШ ВА РИВОЖЛАНИШ АЛГОРИТМИ.....	73
Давлатов Сухроб Сайитжонович. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ.....	75
Сайфуллоев Ойбек Олимович. АГРОТУРИЗМ КЛАСТЕРЛАРИ - ҚИШЛОҚ ҲУДУДЛАРИНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА	79
Niyozova I.N., Toyirov N. RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA AGROSANOAT KLASTERLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	81
Рахмонова Барно Сохибжоновна. МИНТАҚАМИЗДА ЁНФОҚЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	83
Fuzaylova Nigina Khakimovna. SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRO-TOURISM IN FOREIGN COUNTRIES AND UZBEKISTAN.	86
Sayfullayeva Madina Sirojiddinovna. ESTABLISHMENT OF AGRITOURISM CLUSTERS IN UZBEKISTAN BASED ON THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE TOURISM.....	87
Qulliyev Oxunjon Anvar o‘g‘li. KLASTER-RAQOBATDA YUTIB CHIQUISHNING ENG OQILONA YO‘LI.....	89
Bababekova D. Sh., Aminova N. B. IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURISTIK LOGISTIKA	90
Kamolov X.Z. QISHLOQ XO‘JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI TURIZM SANOATINI RIVOJLANTIRISH	92
Dilmonov Q.B., Hakimova Sh. JONDOR TUMANIDA PAXTACHILIK KLASTERLARINI TASHKIL ETISHNING O‘ZIGA XOS YO‘LLARI.....	94
Yuldasheva Komila. QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	97
Гиязов Б. Б. ЎЗБЕКИСТОНДА АГРОКЛАСТЕРЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЗАРУРАТИ	99
Шодиев Бекзод Тўлқинович. ҚОРАКЎЛЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИ ВА УНИНГ ТАШКИЛИЙ, ИҚТИСОДИЙ, ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОЙ ВА ЭКОЛОГИК ЖИҲАТДАН УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	101
Bakayeva M.A., Abdullayeva N. N. Qishloq xo‘jaligida ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish holati va rivojlantirish istiqbollari.....	104
Қосимов Жаҳонгир. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА МЕВА-САБЗАВОТ КЛАСТЕРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	105
Boltayeva Sh.B., Mardonova Ozoda. Klaster nazariyasi va ularning faoliyati	108
Normamatov I.B., Pardayeva M.U. QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA KLASTER MODEL VA UNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI... ..	109
М.М.Яхяев. МАМЛАКАТИМИЗДА ЯЙЛОВ ЧОРВАЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЗАРУРИЯТИ ВА УНДА ҚОРАКЎЛЧИЛИКНИНГ ЎРНИ	112
С. Ф. Салимова. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЕ КЛАСТЕРОВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	114